

МУРАДЛИМ

ХЭМ

ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илмий-методикалык журнал № 3/2

Нөкис - 2021

МУГАЛЛИМ ХЭМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРҮҮ

ISSN 2181-7138

№ 3/2 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕҰОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестиріушілер:

Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириу
Министрлиги, ӨЗПИИИ
Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гууалық
берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жууан қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған узиндилер «Мугаллим хэм узликсиз билимлендириу» журналынан алынды, деп көрсетилуи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жууанкер.

MAZMUNY

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ТАСВИРИЙ САНЪАТ

Ҳожиёв Р. Б., Норбоева Д.О. Ёшлар ижтимоий фаоллигини ривожлантириш концепциялари	4
Ismatov U.Sh. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini turli grafik materiallarda ishlashga o'rgatish (tempera bo'yog'i misolida)	12
Berdiyorov O. Tasviriy san'at va chizmachilik darslarida o'quvchilar duch keladigan ayrim masalalarning amaliy faoliyatdagi yechimlari	15
Baymetov B.B., Xamroqulova M. Talabalarni boshshaklini tasvirlashga o'rgatishda konstruktiv qurilish qonuniyatlaridan foydalanish texnologiyalari	18
Abduxamidov S.M., Shadiyev A.Ya. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy tarbiya va sportning bugungi kundagi o'rni	22
Ismatov U.Sh. Rangtasvir mashg'ulotlarida maishiy janrning ifodalanishi	25
Марасулова И.М., Зулфиев Р.Н. Ўқувчилар таълим-тарбияси жараёнида тасвирий санъат ўқитувчисининг ўрни	28
Абдуллаева Г.С. Формирование ключевых компетенций у студентов с особыми образовательными потребностями через применение ИКТ	31
Мухитдинова М.С. Нуткида оғир нуқсонли болалар билан коррекцион-ривожлантирувчи ишларни олиб боришда мусика машгулотларининг имкониятлари	35
Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Юнусова К.Х. Педагогик инновацион кластери: Чирчиқ тажрибасининг илк натижалари	37
Султанов Х.Э., Махмудов М.Ж. Ўқувчиларни тасвирий санъат фанига кизиқтиришдаги ўқитувчининг маъсулияти	42
Қаюмов Х. А., Ко'киёв В. В. Quruvchi muhandislarni tayyorlashda muhandislik grafikasi ta'limini kompyuter texnologiyasi bilan integratsiyalash	46
Махмудова М.Т. Развитие музыкальной тематики и ее актуальность в изобразительном искусстве Узбекистана	48
Марасулова И. М. Эстетическое воспитание молодежи для общества	52
Sobirov S. T. Bolalar uchun nashrlarda illyustratsiyalarning vazifalari	54
Sobirov S. T. Talabalarda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishda to'garaklarning o'rni	59
Муратов Х. Х. Ўқув жараёнида мустақил таълимни ташкил этиш ва бошқаришнинг долзарблиги	61
Атаханова С.О. Масофали ўқитиш технологиясининг чизмачиликни ўқитишдаги амалий аҳамияти	65
Атаханова С.О. Чизмачилик фани бўйича ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиришда муаммоли таълим технологиясидан фойдаланиш омиллари	69
Султанов Х.Э. Таълим муассасалари ҳамкорлигининг кластерли моделини ташкил этиш	73
Ко'киёв В.В. Yordanchi proyeksiyalash usulidan foydalanib yaqqol tasvir qurish	76
Махмудова М.Т. Влияние музыки на изобразительного искусства	81
Махмудова М.Т. Роль и значение музыки в воссоздании изображения	85
Ко'киёв В. В., Mahmudov M. J. Ijodkorlikni rivojlantirish chizama geometriya fani misolida	88
Ко'киёв В. В., Qozoqboyeva D. T. Yordamchi proyeksiyalash usuli orqali yechiladigan masalalar	91

Jumayev I.O. Chizmalarni AutoCAD dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo'lda chizishga moslashtirish (o'rgatish) usullari	94
Jumayev I.O. Muhandislik grafikasi fanlarida uch o'lchamli fazoni Auto CAD dasturidan foydalanib qo'llash usullari va ahamiyati	99
Xalimov M., Bekqulov Q. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	102
Bekqulov Q.Sh. O'quvchilar yo'l qo'yadigan tipik xatolarni tizimga solish va prognoz qilish oldini olish choralari	105
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Muhandislik grafikasi fanlarida talabalar chizma bajarishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar	107
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Chizmachilik fanidan o'quvchilarning fazoviy tasavvurini oshirishda tugallanmagan chizmalardan foydalanish	111
Bekqulov Q.Sh., Boizaqova Sh.A. Muhandislik grafikasi fanlarini boshqa fanlar bilan bog'liqligi	113
Boizaqova Sh.A., Bekqulov Q.Sh. Ko'rinishlar mavzusini tushuntrishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyati	117
Анкабаев Р. Т. Тасвирий саънатда машгулотларида иллюстрация ўргатишнинг аҳамияти	120
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий саънат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанининг назарий асослари	122
Атажанова Р. Р. Возможности уроков изобразительного искусства в развитии творческих способностей младших школьников	126
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий саънат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанини ўқитилишининг амалиётдаги ҳолатини ўрганиш	128
Xalimov M. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	133
Achilov N. N. AutoCAD dasturi yordamida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yaqqol tasvirlarni bajarish asosida	136
Анкабаев Р.Т., Миржалилов М. Б. Тасвирий саънатда машгулотларида миниатюрани ранг тасвирини ўргатишнинг аҳамияти	141
Achilov N. N. Ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda talabalarda ijodiy qobiliyat va dars samaradorligini oshirish yo'llari	145
Saydaliyev S.S., Nig'manov B.V., Achilov N.N. Arxitekturada inson va fazo	149
Ҳоҷиев Р. Б. Норбоева Д.О. Ёшларнинг ижтимоий қатлам сифатида мавжудлигининг онтологик асоси	155

Adabiyotlar:

1. Ж.Ф.Йўлдошев, С.А.Усмонов. педагогик технология асослари. -Т.: “Ўқитувчи” нашриёти, 2004.
2. И.Рахмонов ва б. Муҳандислик графикаси фанини ўқитишнинг замонавий технологиялари -Т.: «НАВРЎЗ» нашриёти, 2015.
3. E.Ro'ziyev, A.Ashirboyev., Muhandislik grafikasini o'qitish metodikasi – T.: Fan va texnologiya., 2010.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ

В этой статье представлена информация о необходимости использования интерактивных методов в обучении рисованию.

SUMMARY

This article provides information on the need to use interactive methods in teaching drawing.

O'QUVCHILAR YO'L QO'YADIGAN TIPIK XATOLARNI TIZIMGA SOLISH VA PROGNOZ QILISH OLDINI OLIISH CHORALARI

Bekqulov Q.Sh.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: ko'pyoqlik, detal, fazo, shakl, geometrik, proyeksiya, pramida, jism, qiralisirtlarni.

Ключевые слова: пузырь, деталь, пространство, форма, геометрия, проекция, пирамида, тело, шероховатые поверхности.

Key words: bubble, detail, space, shape, geometry, projection, pyramid, body, rough surfaces.

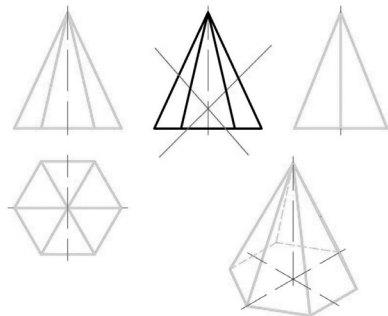
Borliqdagi har bir narsaga jism sifatida qarasak uning uch o'lchovi bor. Bu o'lchovlar aniq bo'lsa chizilayotgan chizmani o'zining mutaxasisi o'qiy biladi. Ayrim xolatlarda chizmalarda shunday xatoliklar borli, chizmani o'qishga ancha qiyinchilik tug'dradi. Proyeksiyalash usullari va detal shaklining geometrik tahlilini o'rgatishda o'qituvchining vazifasiga ta'limning eng qiyin holatdagi hamda o'quvchilar yo'l qo'yadigan xatolarni aniqlash ham kiradi.

O'quvchilarning ish daftarida dastlabgi bajarilgan geometrik jismlarning chizmalarida o'qituvchi ular tomonidan yo'l qo'yilgan xatolarni ko'radi. Ammo bu xatolar uchun ma'suliyatni to'laligich o'quvchilar zimmasiga yuklash ham noto'g'ri bo'ladi. Masalan, o'quvchilar geometrik jism proyeksiyalarida o'q chiziqlarni o'tkazish zarurligini aniqlashda qiyinaladilar (1-chizma) keltrilganga o'xshash xatolar ham ko'p uchraydi. Shakldagi ramkada pramidaning noto'g'ri chizilgan uchunchi proyeksiyasi tasvirlangan. Profil proeksiya to'laligicha frontal proyeksiyaga o'xshash tasvirlangan. Xatoning kelib chiqish sababi nimada? O'quvchilar geometriya kursida

simetriya haqidagi ayrim tushunchalarga egaligi sababli to'g'ri pramida va prizmalarni simmetrik figura ekanligini anglaydilar. Shuning uchun ham ular figurasi simmetriya o'qi atrofida aylantirilsa proyeksiyalar o'zgaraydi deb xulosa chiqaradilar.

Hamma gap shundaki, to'g'ri ko'pyoqliklar fazoviy simetriya ko'rinishlarining bittasiga ega bo'ladi. To'g'ri burchakli piramidaning frontal va profil proyeksiyalari bir xil bo'lgan holda, uchburchakli va oltiburchakli pramidalarning frontal va profil proyeksiyalari turlicha bo'ladi.

Ko'pyoqliklarning uchinchi proeksiyalarini qurishda o'quvchilarning tipaviy xatolar.

1-chizma.

Bu yerda o'quvchilarga ularga oson o'zlashtiradigan quyidagi qoidani o'rgatish tavsiya qilinadi.

Asoslari 4, 8, 16 va h (tomonlari soni to'rtta karrali)dan iborat bo'lgan to'g'ri pramida va prizmalar bir xil juft proeksiyalar hosil qiladi. Bu xusiyat asosi tomonlari soni to'rtga karrali bo'lmagan prizma va pramidalariga xos emas.

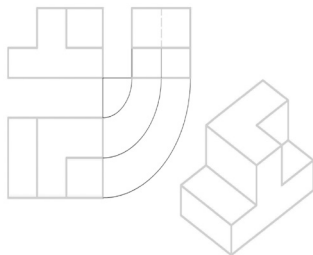
Uch burchakli pramidaning xususiyatlariga alohida to'xtalib o'tish kerak (2-chizma) Pramida ma'lum bir simmetriya turiga kirishiga qaramasdan, uning profil proyeksiyasi teng yonli bo'lmagan uchburchak ko'rinishda bo'ladi. Bu holada profil proyeksiyada simmetriya chizig'i o'tkazilmaydi.

To'g'ri piramidalarning proeksiyasi teng yoqli uchburchak shaklida bo'lib, unda o'q chizig'i qirra bilan ustma-ust tushmasa, bu holda o'q chizig' chiziladi.

Aylanish jismlari shaklidagi detal chizmalarida, aylanish o'qi proyeksiyalar tekisligiga parallel bo'lgan tasvirlarida o'q chizig'i o'tkaziladi. Jism aylana ko'rinishida proyeksiyalanadigan

tasvirlarda o'zaro kesishuvchi ikkita markaz chiziqlari o'tkaziladi.

Detailning berilgan ikkita ko'rinishi bo'yicha uchinchi ko'rinishini qurishda o'quvchilar proeksion bog'lanish chizig'ini o'tkazish b tartibini bilmasliklari natijasida tasvir noto'g'ri quriladi. (3-chizma). Bu holda o'qituvchi

3-chizma

4-chizma

o'quvchilarga orthogonal proyeksiyalashda bog'lanish chiziqlarining vaziyatini hosil bo'lishini proyeksiya tekisliklarining modeli yordamida, biror tuzilishi soda bo'lgan detal misolida tushuntrishi yaxshi natija beradi.

Shalilda berilgan ikkita ko'rinish bo'yicha uchinchi ko'rinishni qurishda o'quvchilar tomonidan yo'l qo'yadigan tipik xatolar;

- ko'rinar-ko'rinmas qismlarini tasvirlashda;
- proeksion bog'lanish chiziqlarini noto'g'ri o'tkazilishi

Proeksiyon bog'lanish chiziqlari nato'g'ri tanlanganligida serkul uchni qadagan yeriga ahamiyat berish kerak. Bunda serkulni uvhni har yerga qadab bo'lmaydi, belgilangan yerga qadash kerak.

Adabiyotlar:

- 1.С.К.Боголюбов Индивидуальные задания по курсу черчения Учебное пособие Аллыя С Москва 2007.
- 2.Ко'kiyev В.В. Yordamchi proyeksiyalash usuli asoschisi professor, texnika fanlari doktori stepan mitrofanovich kolotov haqida. Педагогика ва психология инновациялар 2-махсус сон 2 (2020) 106-111b.
3. Kukiev Boburmirzo Bahodir ugli, (2020) Problem-based learning technology in teaching auxiliary projection techniques. Journal of Critical Reviews, 7(6), 917-921.
4. Kokiyeв Boburmirzo Bahodirog'li (2020). Present-day problems of drawing science. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (4), 203-205.

5. Muradov Sh.K., Ko'kiyev B.B. Qiyshiq burchakli yordamchi proyeksiyalash bilan bissektor tekisligida yechiladigan pozitsion masalalar yechimini topish. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari 2020/2(23), 10-12.
6. Kokiye Boburmirzo Bahodir ogli (2020). Present-day problems of drawing science. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (4), 203 -205.
7. Kokiye Boburmirzo Bahodir ogli (2020). The importance of pedagogical techniques in teaching assistive design. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences , 8 (2) Part II, 182-185.
8. Kukiev, B., O'g'li, A. N. N. & Shaydulloyevich, B. Q. (2019). Technology for creating images in autocad. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 7
9. Муродов Шмидт Каримович, Кўкиев Бобурмирзо Баходир ўгли, Облокулова Лайло Ғанишер кизи. (2019) Яққол тасвирлар қуришда қийшиқ бурчакли аксонометрик проекциялардаги ўзгариш коэффициентларининг ўзaro боғлиқлиги. Вухоро davlat universiteti ilmiy axboroti 2/74. 282-285.
10. Xalimov Moxir, Achilov Nurbek, Bekqulov Quadrat, Xo'jaqulov Elbek, Ko'kiyev Boburmirzo (2020) Chizmachilik va chizmageometriya fanlarida burchak topishning bazi usullari. fizika matematika fanlari jurnali. 4 (1), 47-52.
11. Атажанова, Р. Р. (2020). Рабочая тетрадь по изобразительному искусству как средство повышения креативного мышления самостоятельной работы учеников в младших классах. Academic Research in Educational Sciences, 1(2), 201-204.
12. Халилов Р. Ш., Атажанова Р. Р. (2018). Использование рабочей тетради в обучении изобразительной деятельности в начальном классе. Молодой учёный, № 7 (193). 196-199.
13. Tasviriy san'at faning o'quvchilarni estetik jihatdan tarbiyalashdagi o'rni Bosma «Science and Education» Scientific Journal. ISSN 2181-0842.
14. Султанов, Х. Э., Марасулова, И. М., Махмудов, М. Ж., & Бахриев, И. С. (2020). На пути совершенствования изобразительного искусства в непрерывном образовании: из опыта работы. Academic Research in Educational Sciences, 1 (4), 231-237.

РЕЗЮМЕ

Maqolada chizma geometriya fanlarida yechiladigan masalarni yechilishida yo'l qo'yiladigan xatolar haqida ma'lumot keltirilgan. Talabalar grafik masalalarni yechishda yo'l qo'yiladigan masalalardan na'munalar ko'rsatilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье представлена информация об ошибках, которые могут быть допущены при решении задач в области начертательной геометрии. Вот несколько примеров того, что студенты могут делать для решения графических задач.

SUMMARY

The article provides information about the mistakes that can be made in solving problems in the field of descriptive geometry. Here are some examples of things that students can do to solve graphic problems.

MUHANDISLIK GRAFIKASI FANLARIDA TALABALAR CHIZMA BAJARISHDA YO'L QO'YADIGAN TIPIK XATOLAR

Bekqulov Q.Sh.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institute o'qituvchisi

To'laganova H.

*Toshkent viloyati Yangi yo'l tumani 57-umumiy
o'rta ta'lim maktabida chizmachilik fani o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: grafik madaniyat, detal shaklining geometric tahlili, qirqim bajariladigan tipik xatolar, rezbalarni tasvirlashda tipik xatolar.

Ключевые слова: графическая культура, геометрический анализ формы детали, типичные ошибки при вырезании, типичные ошибки в изображении ниток.

Key words: graphic culture, geometric analysis of detail shape, typical errors in cutting, typical errors in the depiction of threads.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан
филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3-2**
Нөкис — 2021

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 12.03.2021. Форматы 60x84¹/₁₆

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.
Шэрти б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51

